ובקלרכס אין לי אלא תבואה קטניות מנין תלמוד לומר לארכם. הר"ש: **בכלל הזה**. כתב הר"ב כשישלמו בהם כל המנאים אלו. וכן הם דברי הרמב"ם. ודברי תימה הם להם ולמי שנשלמו בהם כל המנאים. וכן סתם הרמב"ם בפרק ג' ממ"ע וכתב כל הדומה לקליר בממשה דרכיס אלו הוא שמייב בפאה כגון התבואה והקטניות וכו'. ובכך נתת כמוב בכלל הזה לא ימנע כל כלל המנאים האמורים כי אם בתבואה וקטניות. ועיין בפרק ג' [לעולם ג'] לקיטתן בחמד ואולי למשום תנאי דנמשר בתב הר"ב ובפירום הרמב"ם בשישלמו שהרי אפשר שיפקיד תבואתו וקטניותיו] ה **האוג**. [כתב הר"ב ורמב"ם פירש נמת כו'. אבל ברים דמתי כתב נשמו שהם אילנות וכו' ולכך יש לפרש נמת להכא ג"כ אילן] *)ובירושלמי אילנות מנין ת"ל שדך ומיכף דילף מכרם וזית ע"כ והניחו הר"ש משנה לעיל [ועיין מ"ש במשנה ג' פרק ג']. ומן הרחוי היה להקדים האילנות שנתבאה בהן הארץ לומתן שלא נשתבאה בהן. ויש לומר הכא דלא אתא אלא לפרושי אלו שלקיטתן כחמת

*) א"ה דברים אלו מן מלות ובירושלמי עד משנה דלעיל לא נמצא בד"ק והב"ד כ' שכתבם התוי"ט בהשמטות שנדפסו בסוף המשניות. אבל גם שם לא מצאתים בד"ק. ובד"פ מצאתי הדברים הללו כתובים בדבור בפ"ע המתחיל בזה הלשון ובאילן אילנות מנינן וכו' מכרם וזית. בירושלמי והביאו הר"ש במשנה דלעיל. והוא סה"ד ואח"כ מתחיל הדבור האוג וכו'. ונכרין הדברים שכל הדבור נשמט בד"ק בטעות שהוגה בדפוס שאחריו בהשמטות כמו שהעיד הב"ד ואח"כ הכניסוהו המדפיסים בפנים התוי"ט בטעות שלא במקומו היינו באמצע ד"ה האוג. כמו שהוא לפנינו:

## פירוש המשניות להרמב"ם

על חמשת המינים והוא (חטה) [החטה] והוא שני מינים והשעורה והוא שלשה מינים ואלו הם חמשת מינים הנזכרים בכל מקום. **וקטניות**. הם כמו פולים ואפונים והלוביא והשומשמין וזולתם מן הדומה להם: ופירוש **בכלל הזה**. כשנשלמו בהם אלו התנאים הראויים בחיוב פאה ולפיכך יתחייבו בפאה. ה **אוג** הוא הסומאין אשר בארץ הצבי והוא צמח שיעבדו בו העורות ויש לו אשכלות כאשכלות הגפן ויאכלו: **חרובין**. ידוע. **ואגוזים ושקדים**. כמו כן ידועים ואלה האילנות כולם נמצאים בהם התנאים הנזכרים בכל מה שיתחייב פאה ולפיכך הם מחוייבים בפאה. ו דע שהפאה לא תתחייב להוציא ממנה מעשרות ושמור זה העיקר שכל מי שלא הניח פאה וקצר כל השדה כולו יוציא הפאה (ממה) [מהשבלים] שקצר וכן אם לא הוציא מן השבלים הקצורים יוציא מן החטה אחר שידושו אותה וימרחוה ויבררוה ואפילו טחנה יוציא הפאה מן הקמח וזה העיקר מבואר בגמרא

## מלאכת שלמה

קטניות מנין ת"ל מרכס אלנות מנין ת"ל שדך: ה **האוג** משמע לפני החוג שביהודה שהיה גרוע כדמנן ברים דמי מייב בפאה: **בפי' ר"ע ז"ל**. ונלו דוקא אלו שמנה המנת מייבים בפאה ולא מיני אלנות אחרים אלא אלו ודומיהן קאמר ע"כ. אמר המלקט הר"ש ז"ל פי' רוב פירות אין לקיטתן כחמת חוץ מהנך שמנה דקתני במתני' והרמ"ם ז"ל כ' ונ"ל דלאו כולהו קתני להו אלא אלו ודומיהן קאמר ע"כ. והקשו תוס' ז"ל שם ד' י"ב דאמרי קתני ברישא חוג ומרובין לי משום דמבניא ליה דהוי מדרבנן ליתני זמים וגפנים לבסוף ולא בתחלת כיון דאינהו הוי מיובא מה"ת כדדרים בפ' הזרוע ד' שבכרת ג' שבאילן. ותרלו דהכא לא אתא לכו (כמ"ש בתי"ט) וע' בתתני' דלעי' ובפ"ב פ"ח דפ' קדושים: ו **לעולם הוא נותן משום פאה כו'**. בירושל' מתני' דקתני לעולם הוא נותן משום פאה לעולם משמע אפי' לאחר שהפרים תובת הפאה דהיינו ג' תם' תוך ומוסיף ותובה מחמשת המינים חטה ושעורה וכוסמת שבולת שועל וזיפון. קטניות פולין ותפונין ועדשים ודומיהן: **בכלל הזה**. להתחייב בפאה כשישלמו בהם כל התנאים הללו: ה **האוג**. יתין שהפרי שלו מלוש וקורין לו בלע"ז קורנ"י תולי"ם. ורמב"ם פירש שהוא למת שמעדיש בו העורות וקורין לו בערבי סומא"ק, והמשקולת שלו רתויה לתכילה. °ולתו דוקא תלו שמנה המנת מייבים בפאה ולא מיני אלנות אחרים, אלא אלו ודומיהן קאמר: ו **לעולם הוא נותן**

**וְהַקִּטְנִיּוֹת בַּכְּלָל הַזֶּה: ה וּבָאִילָן, °הָאוֹג וְהֶחָרוּבִין וְהָאֱגוֹזִים וְהַשְּׁקֵדִים וְהַגְּפָנִים וְהָרִמּוֹנִים וְהַזֵּיתִים וְהַתְּמָרִים, חַיָּבִין בַּפֵּאָה: ו לְעוֹלָם הוּא נוֹתֵן**

### ציונים

ה **ובאילן**. מיי' שם. מוס' פ"ק דר"ה ד"ב ופ"ק דקדושין דף ג: ו **לעולם הוא נותן**. ירושלמי ר"פ במלא דמעשרות. מיי' שם הל"ט.

### שינויי נוסחאות

ה **והאגוזים** כו' במשנ"ג האגוזים והשקדים הגפנים כו' וכ"ה בכהד"י. **והזיתים** בד"ק הזיתים.

### ראשון לציון

[משנה ה] **ובאילן האוג**. בערוך ערך חג כתב הערוך פירוש חוג חילן ושמו בלשון יממעלל אלקומ"ק ובעליו מתקנין העורות לבניס כו' וחילן העולה מחליו ביער הוא ופריו דומה לבני תועלת ומשלחן לותו כו': [תי"ט ד"ה] **האוג כ' הר"ב כו' ולכך יש לפרש צמח דהכא ג"כ אילן כו'**. לפום ס"ד להתוי"ט לומת דהכא היינו ירק ממשמע דהכא לתנן ובחילן האוג כו' הוי מלי להקשות ואולי לא היה בגרסתו אלא מתחלת המשנה שנמ"ג וכן בירושלמי אינא בגרסתו שלפנינו ובחילן האוג. ולע"ד עוד דמ"ש הר"ב בפירוש הרחשון שהפרי שלו מלוש וכ"כ ברים דמתי ופ"ק דמעשרות מ"ב שקורין לו בלע"ז קורנ"ל כתב הר"ב זה לשון האוג חילן שפריו מלוש כדתנן ברים מעשרות האוג והמותים משילדימו וי"ל שזהו חילן שקורין קורנלי"ר בלע"ז ולא יתכן לתלין מכניסו לקוים ע"כ:

### חידושי מהרי"ח

ה **ובאילן האוג וכו' והזיתים כו' עכ"ל המשנה**. נ"ב ואף ששנינו במסכת מנחות דזיתים נלקטים בשלשה פעמים נמצא אין לקיטתן כאחת עכ"פ כל חלק מהם נלקט בפעם אחת דהיינו הרחשון שרואה השמש והשני שסמוך לגג

**תום' רעק"א**

ה [אות ט] **האוג**. עיין בתוי"ט ריש דמאי ד"ה וביהודה האוג. [אות י] בהרע"ב ד"ה **האוג**. **ולאו דוקא אלו**. דהא איכא בנות שוח דלקיטתן כא' כדמוכח פ"ק דר"ה הר"ש במתניתין הקדום.



**כד.** שים בהן כל המנאים הנ"ל. ונ"ל דקמ"ל תבואה וקטניות דהא גידולים יש אתין בהן כל המנאים אלו ולריך לתקור מתריהן: **כה.** קלרנעלקירשען בוים וי"ת גערבער בוים: **כו.** ה"ה כל אילנות שים בהן המנאים הנ"ל דק נקט הני מדהן פירות המצויין בא"י. הר"ש עכלה"ג. ולפע"ד לף דבכל דוכתא כ' תום' דמיוב פאה ומעשר אינו דק בדגן מירם ויכה"כ. (כשבת דס"ח ומה ד"ע ופסחים דנ"ו) עכ"פ לפמ"ש הרמ"ש רפ"ו דברכות דלכ"ע מיוב ברכה מדרבנן. והנך קרוי מסמכתא בעלמא ניתהו. ק"ל מדעכ"פ שאר מינין עכ"פ מדרבנן מחייבי בפאה. עכיד שפיר ילפותא. מברכות לדרבנן. ממיוב פאה ומעשר לדרבנן. ומ"ש תוס' קומין רבינו הרמשונה. כדי שלא יסמרו תוס' כל הגמרות הערוכות הנ"ל. דמפורש דמין פאה בתאנה. ג"ל דמ"ש תוס' פאה. הוא לאו דוקא. שלא ר"ל מתנת עניים ובכללן תאב מוכא מעשר. שכולן תייבים בה מדרבנן בכל מקום. משמ"כ ירק פטור ממעשר בא"ל. [ובירושלמי סוף חלה. ורמב"ם פ"ג מתרומות]:

## משנה ראשונה

דכבר תני כל שהוא תוכל ושמר וכו' למאי הדר ותני תבואה וקטנית פשיטא דהני כללא. ונראה משום דשקלו כתיב וסתם קליר היינו תבואה וה"ק כל תבואה שהוא תוכל ושמר כו' קמ"ל דשקטניות נמי מייבי וכדילף בירושלמי ושקולכס אין לי אלא תבואה קטנית מנין ת"ל תרכס ע"כ: ה **ובאילן האוג והחרובין כו'**. שקלה ה"ל למיתני כל האילנות מייבין תוך מן התאנה. ואפשר דאתי למימר אין תותם שאין בהן שכעה בעלייתם ואין תותם שים בהם שכעה. נראה איכא בנות שוח דלקיטתן כא' כדמוכח פ"ק דר"ה הר"ש במתניתין הקדום. כלכתן רפ"ד דשד"ם מדכתיב תותם ממעטינן שים בהם שכעה דפטורין לגמרי דליכא לקיומי בהו תנוזב קמ"ל דחייבים ותותם למעוטי מעזיבה שאינו עוזב אלא מחלק כלכתן: ו **לעולם הוא נותן**. לשון לעולם משמע אין שהניח פאה במחובר ואין לאחר שקלר ונותן

### תוספות אנשי שם

תוי"ט ד"ה **בכלל הזה כו' ודאי שנשלמו כו'**. יש להקשות על הר"ב ז"ל אין לו שם לשו לרחות שכשמעט רובם כוללם של התנאים שבמשמעותו אינן גם בתבואה וקטנית בהכרח ומיובי. דמשמתם בתבואה וקטנית אלא הכיולו אלים דוקא פטורין מפאה שאינן תוכל ותע"ג דהקוקר לשתם אינו מפקיע לפאה דמשנינן ליה בתתלתא דקתירה אבל הקליר עלמו ולא פטור כיון דלא תוכל. ועיין שאינו נקוב שאינו כארץ ולא קיימן ביה שדך לא מיתייב אפילו בתבואה וקטנית. והפקר ולא אתא כהו כמ"ש התוי"ט עלמו. ובגדר מכניסו לקיום נכנס ג"כ תבואה וקטנית אלא הכיולו אלים וגם קטנית משכחת למעוטי אפונים הגמלוים שאע"פ שהן ממיני הקטניות אין יכך להן שאין מכניסן לקיום. אלא ולא אתתת כפי' הר"מ והר"ב והולרך להמיעטן שאפילו תבואה וקטנית שעיקר תובת הפאה הם דשכעה דקתני הכא אינם יוצאים מהכלל אתתת שבריכין לבלימות כל התנאים הללו ואם לא נמלאו בהם פטוריס (לח"ש): בא"ד **בתבואה וקטנית**. פי' לפי שלא יתלת לעולם כל הדברים הללו בכללות אלא בתבואה וקטנית לאפוקי אילנות דאיכא הכי ואיכא הכי והיינו דתתיים עלה וע' בפ"ג מ"ב לעולם כו' כלומר דבהו לעולם הוא כך משמ"כ באילנות (ש"ל): ה תוי"ט ד"ה **האוג כו' מברם וזית**. דבזית כתיב לף תפאר תתריך ודרשינן שלא תטול תפאירתו ממנו והיינו פאה וכרם גמר תתריך תזית גמ'

**משום פאה.** מי שלא הניח פאה בשדה בממונך, חייב להפרישם מן התלוש. והפאה שמפרישים מן התלוש ונותן לעניים, °פטורה מן המעשרות: **עד שימרח.** שיעשה כרי וגבור של תבואה. אבל אם בא להפרישם פאה אחר המרות, צריך שיפרישם התרומה והמעשרות תחלה, ואחר כך יטול הפאה, שאין פטור מן המעשרות °אלא הפאה שנטלת קודם המרות: **ונותן משום פֵּאָה**כי **וּפָטוּר מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמְרַח**כח**.** **וְנוֹתֵן** ו'. ולשון הרמב"ם ופירוש מריחה מריקה וזהו דומה למו הממרק לכלים (עיין בריש פרק בתרא דמקוואות) שאין עושין אותו המירוק אלא כשנשלם הכלי ע"כ]: **נותן משום הפקר ופטור וכו'.** פירש הר"ב

היכך לא חייש למתניתו על הסדר. מי שמי התחרון אחרון אין לקיטתן כאחת כולי האי כמו הראשון שלפניו ומנה לא זו אף זו קתני. תוס' פרק קמא דראש השנה דף יב: ו [**עד שימרח.** פירש הר"ב שיעשה כרי וגבור של תבואה. ובפרק ד' משנה מ' פירש כשהוא משוה פני הכרי בגרפת. וכן כתב הר"ש בכאן. וכ"כ עוד הר"ב בפ"ק דמעשרות משנה ו'. ולשון הרמב"ם ופירוש מריחה מריקה וזהו דומה מוסלת בדרך המליצה בעניין בריית החטה מן התבן והשלמת צרכי הזרע עד שלא ישאר לעשות בו אלא להוליכו אל האוצר והוא דומה כמו הממרק לכלים (עיין בריש פרק בתרא דמקוואות) שאין עושין אותו המירוק אלא כשנשלם הכלי ע"כ]: **נותן משום הפקר ופטור וכו'.** פירש הר"ב

## פירוש המשניות להרמב"ם

מכות (דף טז ב) וממה שיש לך לזכור תמיד שההפקר והוא הדבר הנעזב והמשולח אינו חייב במעשרות. ופירוש **מריחה** מריקה. וזאת המלה מושאלת בדרך המליצה בענין ברירת החטה מן התבן והשלמת צרכי הזרע עד שלא ישאר לעשות בו אלא להוליכו אל האוצר והוא דומה כמו הממרק לכלים שאין עושין אותו המרוק אלא כשנשלם הכלי וכשיקצר הזרע הנזרע כולו ויודש ונברר מן התבן אז יפריש מן הזרע ההוא תרומה ומעשרות המחוייבות לו ואחר כן יוציא הפאה שנתחייב בה בזרע ויתננה לעניים אבל קודם הברירה צריך להפריש הפאה תחלה (ואחר כן המעשרות) ויתן הפאה לעניים והפיאה עצמה אינה מחוייבת במעשרות. וכן יש לו להפקיר מן הזרע מה שירצה קודם ברירתו אבל אחר הברירה לא יפקיר ממנו כלום עד שיפריש לך לזכור תמיד שההפקר והוא הדבר הנעזב והמשולח אינו חייב במעשרות. ור"ע אומר שמותר לו לקחת החטה הנדושה בטרם שיברור אותה ויזרענה. והעיקר בידינו שהכהן והלוי כשיקנו החטה אחר הקצירה והדישה והברירה יש להם להוציא התרומה והמעשר המחוייבת באותו הזרע מרשותם ולתת אותם לכהנים ולוים אחרים והוא קנס להם וכן אמרו קנס קנסו בהם שלא יהו קופצין לגרנות ולגיתות ועל כן אמר בכאן שהמעשרות שלהן כל זמן שלא נכנס לגורן בענין שיתחייב מעשר וזהו כשימרחו אותו. וההקדש אינו מחייב מתנה מכל המתנות לא מעשרות ולא זולתם וגזבר שם הפקיד השומר נכסי הקדש ואמר שכל מי שהקדיש גרנו ואח"כ פדאו מיד הגזבר ועודנו בקמה או קציר בטרם הברירה יתחייב להוציא המעשרות ואם ימרחהו הגזבר

## מלאכת שלמה

תוס' פטור מן המעשרות. תמיה כ"מ דלמא לק' רפ"ו הפקר לעניים הפקר ופטור וכן פאה זו שהוסיף והפקירה לעניים פטורה אבל בשעה"ב מייתי ע"כ הפקירה אף לעשירים כן פי' ר"ש ז"ל: **ונותן משום הפקר.** ע' בפי' הר"ש ז"ל פ"ג דמע"ש סי' ו' אכ' שגם

## משנה ראשונה

בשבלים. ובין לאחר שיאסף קודם שעברה התבואה מן התבן והמוץ בכל אלו פטור מן המעשר עד שיאסוף היינו גמר ברירת התבואה ומעמיד כרי וכדאמרי נמי בסופסתא ומייתי לה בב"ק דף ל"ד מנות פאה מן הקמה לא הפרישן מן העומרים לא נתן מן העומרים נותן מן הגדיש לא נתן מן הגדיש נותן מן הכרי עד שלא מרחו מרחו מעשר ונותן לו. ובירושלמי משמע דמפרש לעולם אפילו נתן פאה כשיעור והוסיף אבל כך המוסכת ג"כ פטור ומוקי לה בב"ש וע"ש. ומלשון הרמב"ם נראה שמפרש לעולם אפילו נותן רוב התבואה לפי פאה פטור: **משום פאה ופטור כו'.** המילוק בין קודם מירוח ובין אבל אחר מירוח משום שהמירוח קונה למעשר דמיקרי רשאית דגך לאילנך ומשעה אחר מירוח חייב הפאה במעשר מדאורייתא לפי' ב"ש דפאה פטור ממעשר מדאורייתא מקרא דוגם הלוי ומדאורייתא אין לחלק בין קודם מירוח או אח"כ. מ"מ כיון שהוקבע כל הכרי למעשר ע"י המירוח הו לא פקע וע"כ מוקמינן קרא לפטור פאה ממעשר בפאה הניתנת קודם מירוח וה"נ אמרי' גבי לקוח דפטור ממעשר מקרא דלכשיגן תבואת זרעך ולא לוקח בב"מ דף פ"ח ומוקמי' לה נמי דוקא קודם מירוח כמ"ש התוס' שם לפי פי' ריב"ם וכן מסיק הר"ש כאן. וכבר הקשה הר"ש דאי קרא דפאה והפקר נמי קודם מירוח למה לי קרא מיפוק ליה מקרא דלקוח וע"ש מה שהירץ. והיינו טעמא דס"ל לחז"ל דהבניא הוא דלאחר שנתחייב ע"י מירוח לא פקע מיניה בפאה והפקר ולא נלקוח. ומיהו שיטת ר"ת שם בתוס' הוא שהיכך דלוקח לאחר מירוח דוקא פטור אבל קודם מירוח הלוקח חייב

## שינויי נוסחאות

ו ונותן משום הפקר

## תוספות חדשים

ו [הר"ב ד"ה] **עד שימרח כו' ואחר כך יטול הפאה עכ"ל.** פי' ג' מס' מכל התבואה שהיה קודם שהפרים תרומה ומעשר שלא יפקידו שייש כמ"ש הרע"ב פ"ה מ"ג וכ"מ מל' הרמב"ם בפי' ע"ש וכן מבואר בפירוש הר"ש להטעם שלא יפקידו שייש ע"ש ולפ"ז ניחא דלא כ' הרע"ב כן גבי הפקר לאחר מירוח דשם אף במיוד תרומה ומעשר לא פקע מ"מ אין לו להפקיד משלו כלום אלא מייב להודיע למי שזוכה בו שהפקירו מאר מירוח או הוא עצמו יפריש מיניה וזיב וזה נכון ולא ידעתי למה הולרך במי"ט ד"ה ונותן לכמוב טעמים אחרים לזה שלריך להפריש תרומה כו' קודם הפאה והוקשה לו למה לא כתבו הרע"ב גבי הפקר ע"ש דלפי מ"ש ג"ל לכל זה והוא פשוט (הר"ז).

## חידושי מהרי"ח

והשלישי שסמוך לקרקע ואתי לאפוקי אילנות שאין להם שום זמן קבוע לאיזה חלק רק איזה פירי שנחבשל לוקט וק"ל.

## תום' רעק"א

ו [אות יב] בהרע"ב ד"ה **לעולם. פטורה מן המעשרות.** והטעם דפאה פטור ממעשרות ג"כ ילפינן מקרא דובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא פאה דיש לו חלק ונחלה עמך אם הלוי עני דיש לו חלק בפאה כן כתב הרא"ש וכן כתבו התוספות בבא קמא דף כ"ח ע"א דבור המתחיל זה וזה. ומכל מקום הפקר לעניים ולא לעשירים לא מצינן למיפטר מטעם זה דלב"ה לקמן רפ"ו דהפקר לעניים אינו הפקר כלל ואף אם זכה בו העני חייב להחזיר ואין ללוי חלק ונחלה עמו. הר"ש. [אות יג] בהרע"ב ד"ה **עד שימרח. אלא הפאה**

## תוספות אנשי שם

מוצין קל"ת. ומיכא למיתק דהו"ל ג' כתוצים הנמצים כאחד דאין מלמדין ומי

## ירושלמי תפארת ישראל בועז

מיהו מדאוריימא אין חיוב פאה ומעשרות רק בדגן מיוחד ויליף (ו): **כז.** בלא נתן במחובר: **כח.** שיגבור התבואה בכרי. ויתליק פני הכרי למעלה ליפותו. דאז נגמר נקיות התבואה ואז רשאי

(ו) **אבי"ו** כתוס' בר"ה (דיב ע"ב) ד"ה מיידי ולתוס' נרכות (דל"ה ע"ב) ד"ה דבר. גם שאר מילות וכל ז' המיעים מייבים בפאה. וע"ל דגם מדאוריימא לתוס' תמיה עכ"פ פטור. דהרי אין לקיטתה כאחת. ואפ"ה

## משנה ראשונה

לעשר מן התורה כיון שאינו נתמרח וכ"ה ג"כ דעת הרמב"ם רפ"ג מהל' מעשר. ולפי שיטה זו משמע דהא דתמני' בתמני' דפאה והפקר מייבין במעשר אחר שמירת. היינו דיד העומן דוקא כדתמרי' מירתן מעשר ועומן כיון שאינו נתמייב. אבל אם בא לעשר העומן ונתן לעניים פאה או הפקיר. אין העניים מייבין במעשר כמו לוקח וכן הזוכה מן ההפקר פטור לעשר כיון שלא נתמרח בידם. אבל לשיטת הר"ש והריב"ס אם בא לעשר בעה"ב ונתן פאה מייבים העניים לעשר וכן הזוכה מן ההפקר לחיובא לא פקע וכ"כ הרמ"ך בפירושו כאן דהדיע שחייבו את בעה"ב לעשר שלא יפקידו העניים המעשר שאם יתן להם עבל לריכין לעשר. ונמלא לשיטת ר"ת והרמב"ם לוקח שוה דינו לפאה והפקר והמוסר והכ"ם הקשו ממתני' לשיטת ר"ת וגם הרא"ש והמאי דפי' ניחא. ול"ת לשיטת הר"ש והריב"ס בשלמא גבי הפקר ניחא דלא פקע חיובים אבל פאה מתחלה לא נתחייב חלק עניים מעולם. וכ"ל דאין בריה מיזהו של עניים. והתוס' בב"ק דף ל"ד כתבו אפי' למ"ד יש בריה כל זמן שלא הפרים פאה ולא בריה הוה הכל שלו ומתחייב הכל ושוב לא יפטר ע"י גלאה לכוותם שאם רוצה לגזול את העניים אין לו תובענין ומשוב כשלו ולא דמי לעולות דאמרי' בפ"ז המקדים כדמו משמולעו העולות הס לעניים שאינו מקדים את שלהן שלו. שאני עולות שאיכרין ומבוריים שאלו של עניים וכבר לילח דמו: **עד שימרח.** ואז מעשר בבעה"ב ונותן משום פאה והפקר לעניים מייב ליתן דבר המחוקן כדין פאה דפטורה מן המעשר ואם יתן להם שאינו מחוקן יפקידו העניים כמ"ל בשם הרמ"ם. ולפעמ ר"ת והרמב"ם שכתבנו

קי"ל כמ"ד מלמדין ניחא (ב"ד). והר"ם כ' ומסתברא דדרשא דמ"כ מסתברא בעלמא מדאיטריך קרא בפ' זכזוב לכרם וזיח ומדאוריימא לן ממייב בפאה אלא דגן מירוח ויליף דל"ם דגן מחובה ומירוח ויליף דהוה כרם וזיח מדכתיב אחריך. ע"כ. והר"מ ס"ל דפאה מהוגה בכ"ד מדאוריימא. ואזיל לטעמיה דבמעשר נמי לא ס"ל כאינך פוסקים דאין מייב מה"ת אלא דגן מירוח ויליף: ו בר"ב סד"ה **לעולם כו' מן המעשרות.** ע' תוס"ק. וכתב עוד הר"ש ומ"י לאו אלי קרא הוא שמייבים להו לעניים לכיון דזכי להו לממנע בהאי שדא דתבואה זרעך קיימן ביה. ע"כ: במשנה **עד שימרח.** למאן דאמר בב"מ ד' פ"ח לאיים פני הבית מייבי אמתני' עד שימחה בבית התבואה במוך שלא יאחר שנתבהה מן המוך שכיסה בבית ומיבמה ממעשר הל"כ משמע שהיא בכלבת התבואה. ע"ש ועמ"ש ל' פ"ד מ"ח ובנרכות רפ"ז: בר"ב ד"ה **ונותן משום הפקר כו' ובא הלוי כו'.** עיקר פשוט זה מדרש בספרי לפטור לעו"פ מן

**ציונים**

**משום הפקר.** מיי' פ"ג מהלכות מעשר הל"ב: **ומאכיל לבהמה.** מיי' שם הל"כ מוס' פ"ק דיומא דף י'. **ונוטל מן הגורן.** מיי' שם פ"י הל"ג (ללא כר"ע). **כהן ולוי.** מיי' שם הלט"ו. **המקדיש ופודה.** מיי' שם פ"ג הל"ה ובמוס' מנחות דף ו'.

**שינויי נוסחאות**

**כר.** נד"ם ל"ג נגמ זו וכ' שכ"ה ג' הירושלמי ע"ש. **ומאכיל לבהמה ולחיה** נכהדפו"י מאכיל לבהמה לחיה נלמ ומ"ו. **ולעופות** בירושלמי ולעוף: **המעשרות שלהם עד שימרחו.** נד"ע עד שימרחו:

**תום' רעק"א**

**שנטלת קודם המרוח.** ואפילו למאן דאית ליה ברירה כל זמן שלא הפריש פאה ולא ברדה היה הכל שלו ונתחייב הכל במעשר ושוב לא יפטור תוס' ב"ק דף צ"ד ע"א. והר"ש בפרקין מ"ג כתב והאי דמעשר ונותן לו ואפילו מיפטר מדאורייתא מחייב מדרבנן כדאשכחן בפרק כיצד מברכין דף מ' הלקט והשכחה הפאה שעשאן לגורן הוקבעו עכ"ל. וכ"כ רש"י שם ב"ק וז"ל מרחו מעשר ונותן לו כדי שלא יפסיד העני שאילו היה נותנו קודם מירוח אע"פ שעני מצרף לקט שכחה ופאה הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשרות שהרי הפקר הוא אבל עכשיו שנתמרח ביד בע"ה נתחייב במעשר דהכי אמרינן במס' ברכות לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו עכ"ל. [אות יא] **דברי רע"ק,** קאי על ונוטל מן הגורן וזורע. וע"ז אמר הרע"ב דאין הלכה כר"ע ועיין תור"ט פ"ה מ"א דמעשרות. [אות יד] בהרע"ב ד"ה **ונותן משום הפקר. אין ההפקר ההוא פוטר מן המעשר.** לדעת ר"ת פ"ז דב"מ דלוקח קודם מרוח חייב במעשר ולוקח לאחר מירוח פטור מה"ת ניחא הא דצריך קרא לפטור הפקר אפילו קודם מרוח. ולאחר מרוח דחייב הכא בהפקר באמת רק מדרבנן. אבל מה"ת אינו חייב דהזוכה מן ההפקר הוי כמו לוקח. ולאינך פוסקים דסברי בהיפוך דלוקח קודם מרוח פטור מה"ת ולאחר מרוח חייב. א"כ הא דהכא הפקר אחר מרוח חייב היינו מדאורייתא והא דאיצטריך קרא לפטור הפקר קודם מירוח ולא פטרי' מדין לוקח היינו לענין אם חזר הבעה"ב וזכה בו כדאיתא בב"ק דף כ"ח ע"א

דכמיכ וגם הלוי וכו' ירושלמי פ"ו הביאו הר"ש ועיין מה שתכתוב בס"ד בריש מעשרות. ומ"ש הר"ב אבל המפקיר וכו' אין ההפקר פוטר וכו' נראה לומר דסמך למ"ש גבי פאה שאריך שיפרים התרומה והמעשרות מתלה ואחר כך יטול הפאה הוזרה לנו בזה שהמוזה היא שיפרים וכו'. וכדדרשינן גמי בתשנה י"א פרק ה' למעשר שני מדכתיב (דברים כו) ככל מצותך אשר צויתיך הא אם הקדים וכו' ש"נ פן לא יפריש העניים והמכשלה הזאת תמצא ידו יהיה. והכא נמי בהפקר לכותה דפאה שלא יפקיר אלא אם כן הפרים מתלה. וכן לשון הרמב"ם אבל אחר הבריה לא יפקיר ממנו כלום עד שיפרים המעשרות ע"כ. והכי תנן בתשנה ג' פרק ג' דתמי לא ישלין עד שיעשר ועיין מ"ש שם בס"ד: **שלקחו את הגורן.** פי' הר"ב וקנסו חכמים וכו' שלא יהו קופיס וכו' לגמות ולגרנות. והוא לשון הירושלמי ומסיים בו הרמב"ם בפ"ו מהלכות מעשר וז"ל ויקנו טבלים כדי להפקיע ממנות מחיסם: **המקדיש ופודה וכו'.** משום דיוקא דמתניתין דלאחר מרוח הבזבר אין הפודה חייב וכדפירש הר"ב להכי תנן המקדיש דלאו על גד ממתלה היתה גם כן התבואה שלו הוא למיגע דכי הדר ופדאה ואף על גד דלאחר מרוח הוא שפיר קיימין ביה תבואת זרעך קמ"ל דלא: **הבזבר.** פירשו הר"ב בתשנה ג' פ"ג דבכורים:

מִשּׁוּם הֶפְקֵר וּפָטוּר[כט] מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמְרַח. וּמַאֲכִילִי לַבְּהֵמָה וְלַחַיָּה וְלָעוֹפוֹת[לא] וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמְרַח. וְנוֹטֵל מִן הַגֹּרֶן וְזוֹרֵעַ וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמְרַח[לב]. °דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא[לג]. כֹּהֵן וְלֵוִי שֶׁלָּקְחוּ אֶת הַגֹּרֶן, הַמַּעֲשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶם, עַד שֶׁיִּמְרַח[לד]. °הַמַּקְדִּישׁ וּפוֹדֶה, חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמְרַח הַגִּזְבָּר[לה]:

המעשרות. (משום הפקר). המפקיר תבואתו ונתן מחר וזכה בה, אין הזוכה בה חייב במעשרות, לכתיב (דברים י"ד) ונתת הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, יצא הפקר שידך וידו עון. אבל המפקיר תבואתו למחר המרוח, °אין ההפקר ההוא פוטר מן המעשר: **ומאכיל לבהמה** וכו'. ואפילו הוא עצמו מותר לאכול מכילת ערמי קודם מרוח. אבל הבהמה חוכלת אפילו מכילת קבע: **ונוטל** מן הגורן וזורע וכו'. למן המורח חזורע פטור מן המעשר אפילו למחר מרוח, דכתיב (שם) עשר תעשר ואכלת, וזורע לא קריון ביה ואכלת, מיהו מדרבנן חייב. סבירא ליה לרבי עקיבא דקודם מרוח פטור מן המעשר אפילו מדרבנן. ומין הלכה כרבי עקיבא: **שלקחו את הגורן.** שקנו תבואה מן הגורן. וקנסו חכמים שיהיו חייבים להפריש תרומות ומעשרות ולתת חותם לכהנים ולויס לחכירם כדי שלא יהיו קופיס לקנות תבואה או יין לגמות ולגרנות. ואם קנו קודם מרוח שעדיין לא הוקבעה תבואה זו למעשר, המעשרות שלהם: **המקדיש ופודה.** המקדיש גרנו ופדאו מיד הגזבר והוא גדיש או קמה שלא הוקבע למעשר כשהיה ביד המקדש, חייב הפודה להוציא ממנו המעשרות. אבל אם נתמרח הגורן ביד הגזבר, הואיל ובשעה שהיה לחוי שיוקבע למעשר להיינו בזמן המרוח היתה ביד המקדש, אין הפודה חייב להוציא ממנו מעשרות, שהמקדש פטור מן המעשרות:

## פירוש המשניות להרמב"ם

ופדאוהו בעליו אחר כן לא יתחייב במעשרות שבעת שנכנס בחזקת חיוב המעשרות היה ברשות ההקדש שאינו מחוייב במעשר ואין הלכה כר' עקיבא.

## מלאכת שלמה

זו הכנה ג"כ היא ומזו וי"שב לפני כ"ה מתיא ע"ש: **ומאכיל לבהמה כו'.** פי' הר"ש ז"ל ועוד י"ל לנקט כאן בהמה לאשמעי' דלאחר מרוח אפילו בהמה מקורה ע"כ. וז"ל הר"ש שילי"ו ז"ל. ונותן משום הפקר. הנקר בני"ת כמו בפ"ק בזר עמיס כמו פזר. והפקר פטור מן המעשרות כדתנן בפ"ק דחלה. ומשמע ממתני' לשם הפקיר אחר מרוח דהזוכה מיחייב במעשר. ומפ' ירושל' דבהפקר דב"ש עסקי' דלא אלים שהפקיר לעניים ולא לעשירים דס"ל לב"ש דמהני הפי הפקר להפקיע מידי מעשר ומשמע' הכא דהיינו דוקא לפקיר קמי מרוח וטעמא דידו לבא מן הדין להיות כנדון לגמ"פ דהוו מתנות עניים דמינייהו גמרי ב"ש וכדלקמן בפ' ב"ש. קמי מרוח הוא דמיתנהו. וה"נ גבי הפקר. אבל לפקיר אחר מרוח דהוי הפקר דאלים לגי: ומאכיל לבהמה. דלכילת בהמה ערמי מחיבה: **דברי ר"ע.** וכדגן פליגי עליה ולא מצי זרע אפי' מקמי מרוח דל"ד להפקר דהפקר לא שכיח ומלתא דלא שכיחא לא גזרו ופפה נמי שאני דקעביד מלוה ועוד דמחייב בה ולא פקעה עכ"ל ז"ל: ועוד נראי' בירושלמי ומתי' דר"ע דמחייב במעשרות הזורע אחר מרוח מדרבנן. כתנויות בני תנון שהם לא תנו לדברי חכמים ונתרבו למתי' למה נתרבו תנויות בני תנון ג' שנים עד שלא תרבו הבית שהיו מוליין את הפירות מכלל המעשרות מפני שהעמידו דבריהם על ד"ת להוו דרשי עשר תעשר את כל תבואת זרעך פרט לנוקח ואכלת פרט למוכר ע"כ. וז"ל הר"ש ז"ל נקוט אמרי' בירושלמי אתיא דר"ע כחנויות בני תנון דתניא כו' והשתא אינו ר"ל דר"ע כבר כוותייהו לפוטרן אפי' מדרבנן דהם ושלום שהרי מוזכר אותם לגנאי הם וכמלמוד שלנו בפרק השוכר את הפועלים דף פ"ח גבי ר"ק אתיא לאפוקי מדידהו דמשמרת אסור לזרוע עד שיעשר מדרבנן אע"ג דלא קיימן ואכלת וכי היכי דממעטינן מניה לוקח מיכל למעוטי נמי זורע ע"כ: **עד שימרח דברי ר"ע.** לא קאי ר"ע רק אסיפת דונוטל מן הגורן וכו' וכמ"ש: **בפי' ר"ע ז"ל.** נלמון המתחיל ונוטל מן הגורן צריך להגיה בסופו לקודם מירוח פטור אז מן המעשר אפי' מדרבנן: **כהן ולוי שלקחו את הגרן המעשרות שלהם עד שימרחו.** כך ל"ל ומלת פטורין לריכה מחיקה. ואית דגרסי' גם הכא בסיפא עד שימרח נלמ וי"ו וקאי אמוכר. וכ' בספר מגודה ופי' ר"ת דלמ מפטר לוקח מה"ת מקרא דואכלתם ולא לוקח אלא כשלקח אחר מרוח משם דקאי לי' בפ"ק דבכורות גבי לוקח טבלים ממורחין מן הנכרי מעשרן והן שלו משמע מעשרן מדאורייתא. ופי' ר"י אפכא מר"ת דלוקח קודם מירוח פטור לאחר מירוח חייב ע' בפ"ק דבכורות ובפ' השוכר את הפועלים ע"כ ולפ"ז מצאתי מי שהחיל כגר זה יותר מהר"ש ז"ל: **המקדיש ופודה.** כך ל"ל בתשנה.

ליתן תרומה ומעשרות: וכגון אחר כך חייב בתרומות ומעשרות ומעשר תחילה: **כט.** הזוכה בה: **ל.** טבל: **לא.** לתלמיד וכגון בערמי דתלם דמי ולא נקט ערמי דתלם משום דבעי למשמעינן רבותא דבהמה תפילו קבע מותר. מיהו אף לאחר מרוח בשדעתו להכניס לגיתו רשאי לתכול בהמה קבע ותלם ערמי כפ״ק דמעשרות: **לב.** דאז אסור מד״ס עד שיעשר: **לג.** ולרבנן תפילו מקולס חייב מד״ס: **לד.** ובלקטו אח״כ מדכבר נתחייב למעשרות. קנסוהו רבנן שלא יפסידו לאחיהם העניים: **לה.** דבשעת מרוח פטור היה. ונקט שפלה המקדים. לרבותא דאע״ג דבשעת זריעה וגם בשעת התבואה שלו היתה. וסד״ה דשפיר קיימן היה תבואת זרעך אף שמרחה הגזבר ביני ביני קמ״ל:

ידעינן דאחזה לריכה ברכה להרי ותכלת ושבעת וברכת אחל ז׳ המינין קאי כרש״י שם ד״ה ז׳ מינים. ותם כן ק״ו. **לאחזה** כשהוא שבע מברך. לפניה לכ״ם. ועוד דאחזה חייב בכורים וכגמ׳ שם. וממהני על הגאון מהרע״ק זצוק״ל שהעלה דבדי תוס׳ בגע״ג:

**תום׳ רעק״א**

דכה״ג חייב בפאה וכו׳ ופטור מן המעשרות כך למדתי מדברי הר״ש דכאן. [אות טו]

**המקדיש ופודה.** עי׳ בתוס׳ ב״מ דף כ״א ע״ב ד״ה ופטורות ובפ״י שם.

## משנה ראשונה

דהעניים פ״ל לעשר אם לא עשר בעה״ב. מ״מ חייב בעה״ב לעשר שלא יוכל מחמת יהו דבר שבימו מחוקן כמו בגוחן משום הפקר לכ״ע טעמא מפ״ה הוא. והרע״ב לא הולרך לכתוב משום הפקר עליים שלא כי היכי דלא תיקשי כשמעשר בעה״ב יהא המעשר מחלק של עניים: **ומאכיל לבהמה.** אבל אחר מירוח אסור להאכיל אע״ג דלא מלינו טבל שאסור בהנאה כאבני התום׳ בשבת דף כ״ו דהנאה של כילוי יליפינן מטבל טמא דאחר התם דאסור להדליק והר״ה כל הנאה של כילוי ע״ש: **נוטל מן הגורן וזורע.** גבי פאה והפקר לא מני נוטל מן הגורן. דפאה והפקר אינם כמחובר ובשבלים כמו בגורן. אבל זורע לא שייך שלא לאחר הדישה. אבל אם יש בשבלים דמי לנוטע אחלים רפ״ה דמעשרות דמודו מכמים לר״ע וע״ש: **וזורע ופטור.** זורע דפטור מן התורה מדכתיב ואכלת דקאי לאוכלה חייב כדממעטי׳ נמי מוכר מהתם. ולפי שיטת הר״ם וריב״ם דלעיל לוקח לאחר מירוח חייב דחיובי לא פקע ומוקמי לקרא דלוקח פטור דוקא קודם מירוח גרלה הר״ה זורע לאחר מירוח חייב מן התורה אבל הר״ם עלמו כתב כאן דלאחר מירוח חייב מדרבנן. וגרלה דזורע שאני דהכוותה כדי לזרוע תלוי בשעת גמר מלאכה שבתוחה שעה ומכוון לזריעה פטור וכ״כ הרמב״ם בהדיא רפ״ב מהל׳ מעשר. וע״כ בכה״ג מעולם לא בא לכלל חיוב מן התורה דבשעת גמרו שהוא חיוב היה פטור שמכוון לזריעה והלכך אין חיובו אלא מדרבנן.

והיינו נמי דכתב הר״ב מן התורה פטור אפי׳ לאחר מירוח כלומר אם נתמרח מדעתא דזריעה. ומ״ש הר״ב דס״ל לר״ע קודם מירוח פטור אפילו מדרבנן. ומשמע דבהא פליגי חכמים עליו. ואע״ג דבפאה והפקר משמע דמודו חכמים דפטור אפילו מדרבנן שאני זריעה דאי פטרת לי׳ לגמרי לעולם יפקיע כל תבואתו ממעשרות שיזרע הכל לזריעה ולאכילה ובפאה והפקר לא שייך זה. וכן משמע בפ״מ דף פ״ח למה תרבו תחויות בני חזון קודם תורבן שהיו מפקיעין פירותיהן ממעשרות שהיו לומרים עשר תעשר ואכלת ולא מוכר כו׳: **המקדיש ופודה חייב.** משמע דוקא הפודה חייב אבל בידי הקדש פטורה אפי׳ הקדיש תבואה שנתמרחה דילמא כיון שהיא בידי הקדש פטורה ו״מ מי קדשי מזדא הוא מותר להקריבה דאל״כ אבל אסור למזבח משום ממשקה ישראל. וזהו דלא כשיטת הר״ם דלעיל בפאה והפקר דכשנותן לאחר מירוח לפאה והפקר לא פקע מיזבו. ול״ל דה״ה בידי הקדש חייבת ונקט הפודה לרבותא דסיפא דכשמירת הגזבר פטורה אפילו בידי הדיוט. ולשיטת הרמב״ם ור״ת ניחא דכל אחר מירוח לוקח למזבח פטור אלא מדרבנן וכהקדש לא גזור. ונקט קאי שבשפ״ג מהל׳ מעשר כתב הרמב״ם הקדיש קמח למנחות פטורה ממעשר ע״כ. ומתי חייבי קמח דפ״ב מהל׳ הקדיש תבואה שנגמרה נמי. משמע דס״ל דבהקדש נמי גזור ופודה נקט משום סיפא בדפי׳ וכן משמע פ״ק דדמאי מ״ד:

**וכדדרשינן נמי כו׳** לא הבנתי מה ענינו לכאן (ל״ז). במשנה **המעשרות שלהן.** לשיטת ר״ת מירוח לוקח דחייב במעשר ניחא. דהמעשרות שלהם אף שנתמרח בידם והוקבע למעשר לוקח שראל. מ״מ בהן ולוי פטורים ולא קנסו בכה״ג. אלא לשיטת הר״ם והריב״ם דס״ל לאפכא דמירוח דמוכר קובע והנתמרח בידי לוקח פטור קשיא מאי קאמר המעשרות שלהן הרי בכה״ג חמאי מבעי להו לאפוקינהו דמלשון קחלי פטורין מן המעשרות ש״מ דמיהת אפרושי בעי וחמאי לא אוקמינהו אד״ם כיון דבלוקח מיבעיל נמי אינו אלא מדרבנן. ודיוקא דסיפא קשיא לאפכא דקחלי עד שיתרמו הוא דפטורי אבל אם נקטו אחר מרוח המוכר חייבים. דלהר״ם וסיעתו מ״ש אבל הר״ת קשה כיון דאפילו לוקח שראל בכה״ג מיפטר כ״ש כהן ולוי. ואפילו תימא דלר״ת נמי הלוקח הממורח חייב מדרבנן מ״מ אחאי קנסו בהן ולוי שיפסידו מעשרותיהן לגמרי. ומו אינא למידק דמדקחלי עד שיתרמו ל׳ רבים דמשמע דקחלי פטורין אלא עד שיתרמו אבל בשיתרמו מחייבי וסיעתא לר״ת דכיון דמירוח הלוקח קובע אם״ם מש״ה אפילו בידי כהן ולוי נתחייבו ליתנם לאחרים משום קנסא והא דקחלי המעשרות שלהן ס״פ דיכולין למכור הגרן אע״פ שמעשרותיו מעורבין בתוכו. ונקמ״ל דלא קנסינהו בשבלים או שלא יוכלו למכור כולו עד שיתרמו ויוקבע למעשרות. וע״מ לחמי טוס״ע דמעשרות שבתוכו. דעד שיתרמו הגחן המעשרות שבו שלהן הוא ויכולין למוכרו כולו. ומ״מ אם מרחוהו בידם נתחייבו במעשרותיו ולשיטת הר״ם קשה הא״ל עד שיתרמו כמו שלריך דחמחי. ואולי לפי פי׳ של הר״ם מלת שיתרמו היא מהנפעל וקרינן יִתָּרֵחוּ ומעשרות קחי לפטורין מהמעשרות עד שיתרמו המעשרות בידי המוכר. וע״ע. ולפי׳ קמא מלת שיתרמו הוא מהקל המ״ם והריב״ם שניהם שוחים כמו ויתרמו על השמן דישעיה (לח״ש).

## הלכתא גבירתא כללא דפרק א׳

משנה א מדאורייתא אין שיעור למעלה ולמטה בפאה ובכורים. ומד״ס לא יפחות בהן פחות מחלק ס׳ שבשדהו. וכ״כ העולת ראייה ושלמי חגיגה שמביא כל אדם כשעולה לרגל. מדאורייתא אין שיעור כמה הן שוין. ומד״ס צריך שיהיה העולת ראייה שוה מעה. והשלמי שמחה ב׳ מעין. ולא פחות מזה. וכ״כ ג״ח לחבירו בין בגופו בין בממונו. מדאורייתא אין לו שיעור. ומד״ס בממון לא יוסיף על חמישית עשרו. וכ״כ לימוד תורה אין לו שיעור למעלה. ורק בשעת הדחק יצא בק״ש של שחרית וערבית. אע״ג דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא. אפ״ה יש שאוכל מהן פירותיהן בעוה״ז ג״כ. ואלו הן כבוד או״א וג״ח בגופו. בשכלו ובממונו. והמתאמץ לעשות שלום בין אדם לחבירו והמתמיד בתורה ששקולה יותר מכולם:

משנה ב רק למטה קבעו חכמים שיעור לפאה שלא יפחות מחלק ס׳. אבל למעלה אין שיעור שכששלח לו ה׳ ברכה בתבואתו או שעניים מרובים לפניו ורצה להוסיף מוסיף כמו שירצה. ואפילו עושה כל שדהו פאה עושה והכל פטור ממעשרות:

משנה ג לכתחילה חייב ליתן הפאה כולו בסוף השדה. רק אם נתן לפאה בתחלת השדה או באמצעו. הרי זה יתן בסוף השדה חלק ס׳ ממה שקצר אחר שנתן פאה הראשונה. מיהו כולן פטורים ממעשר:

משנה ד כל גדולי ארץ או אילן שיש בהן ה׳ תנאים הללו חייבין בפאה א) שנאכלים שלא ע״י דחק. ב) שלא גדלו במקום הפקר. ג) ששואבים יניקתן מהארץ. ולאפוקי כמהין ופטריות דמאויר קרבו. ד) שכל המין מתבשל בפעם א׳. ה) שרגיל להכניסן לקיום ולא יתרקבו. ובגדולי קרקע. יש בכל מיני תבואה וקטניות כל התנאים הללו:

משנה ה ובמיני אילן. יש באוג וחרובים. אגוזים שקדים וגפנים. רמונים. זיתים. ותמרים. כל ה׳ תנאים הנ״ל וחייבים בפאה. ובשאר גדולי קרקע ואילנות צריך לבדוק אם יש בהן ה׳ תנאים הנ״ל. מיהו מדאורייתא אין חייב בפאה רק דגן תירש ויצהר הגדלים בא״י. ומד״ס כל המינין שיש בהן תנאים הנ״ל אפילו בח״ל חייבים בפאה:

משנה ו אע״ג דמצוה ליתן פאה במחובר. אפ״ה בלא נתן במחובר יתן חלק ס׳ מתבואתו בתלוש. אבל הפאה שיתן בתלוש אין פטור ממעשרות רק אם נתנו קודם שמירח הכרי. אבל אח״כ צריך להפריש תרומה ומעשר על הפאה קודם שיתנה להעניים. וכ״כ בהפקיר תבואתו קודם מרוח בכרי אז הזוכה בה פטור מתרומות ומעשרות. ולא בהפקירה אחר מרוח. וכ״כ מותר לאכול עראי מתבואתו. ולהאכיל לבהמה אפילו קבע כשלא מרח עדיין הכרי. ופטור מתרומות ומעשרות. ולא אח״כ. אבל בזורע תבואתו קודם מרוח חייב לעשר מדברי סופרים ומדאורייתא אפילו זרע אחר מרוח פטור מלעשר: כהן או לוי שלקחו תבואת טבל קודם מרוח. רשאין להפריש תרומות ומעשרות לעצמן. אבל בלקחוה אחר מרוח. חייבים ליתן התרומות ומעשרות לכהנים ולוים אחרים. המקדיש תבואתו לבדק הבית. אם פדאו קודם מרוח. חייב הפודה בתרומות ומעשרות. ואם פדאו אחר שמרחו הגזבר. פטור הפודה מתרומות ומעשרות:

פרק ב **א** וְאֵלּוּ מַפְסִיקִין לַפֵּאָה[א]. הַנַּחַל[ב], וְהַשְּׁלוּלִית[ג], וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד[ד], וְדֶרֶךְ הָרַבִּים[ה], וּשְׁבִיל[ו]

### תוספות יום טוב

פ"ב א **ואלו מפסיקין.** ביש נוסחאות ל"ג בוי"ו אבל בנוסח שבירושלמי גרסינן בוי"ו: **והשלולית.** לא זו אף זו קתני דזוטר מנחל. הר"ש: **ודרך הרבים.** פי' הר"ב משום סיפא וכו' ולהכי תני דרך הרבים בתר דרך היחיד משום דסיפא דאדידיה מתניא הוי לא זו אף זו: [**ושביל הרבים ושביל היחיד.** פי' הר"ב ואשמעינן דאפי' שביל דרבים אם הוא קבוע וכו' ואי לא לא מפסיק דהא משום סיפא הוה זו ואין צ"ל זו והכא ברישא נמי לא צריכא למימרא אלא לאשמעי' דדוקא אם הוא קבוע וכו'. אבל ראיתי בס"א דגרסי שביל היחיד ושביל

### ר' עובדיה מברטנורא

פ"ב א **אלו מפסיקין.** בין שדה לשדה ויהיו נחשבים כשתי שדות לענין שאם מניח פאה באחת מהן על חברתה לא עלתה לו לפאה דכתיב (ויקרא י"ט) פאת שדך, שלא יניח פאה משדה לחברתה: **הנחל.** °נהר: **והשלולית.** אמת המים, שמחלקת שלל לאגפיה, שאמות אחרות של מים שותות ממנה: **ודרך היחיד.** ארבע אמות: **ודרך הרבים.** שש עשרה אמה, ומשום סיפא נקט לה, דבעי למתני סיפא שכל אלו אין מפסיקין באילן. וקא משמע לן דאפילו דרך הרבים שהיא רחבה שש עשרה אמה אינה מפסקת באילן: **שביל הרבים ושביל היחיד.** שביל זוטר טוטא דשקיל כרעא ומנח כרעא, ואשמועינן דאפילו שביל דרבים אם הוא קבוע לימות החמה ולימות הגשמים כלומר שמהלכין בו אפילו בזמן

## פירוש המשניות להרמב"ם

פ"ב א **מפסיקין לפאה.** לחלק השדה ולעשותה שתי שדות ויתחייב להניח פאה בכל אחת מהם כפי מה שנתחייב כמו שאמר הכת' (ויקרא יט) פאת שדך ואמרו ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה. **ושלולית.** היא תעלה או גולת מים שנמשכים ממנה אמת המים להשקות בהם [קצת] מקומות אחרים וכן אמרו (ב"ק דף ס"א.) בפירוש זאת המלה אמת המים המחלקת שלל לחברותיה. **ודרך** היחיד ד' אמות ודרך הרבים ט"ז אמה. **ושביל הרבים ושביל היחיד.** הוא שיהיה דרך בין שתי השדות אם לאיש אחד שעובר משם לגנו או לשדהו או שיהיה השביל לרבים אפילו שיהיה אותו השביל צר מאד ובלבד שתהיה הדרך ההיא סלולה ותמידה בימי החום ובימי הקור אבל אם לא היתה תמידה רק תהיה נפסקת בימות הגשמים לא תפריש בין ב' השדות אלא אם תהיה רחבה כפי המדה אשר זכרנו ר"ל ד' אמות ליחיד וי"ו אמה לרבים והודיענו דרך היחיד ודרך הרבים לפי שיצטרכו שניהם עכ"פ שאילו היה אומר דרך היחיד היינו אומרים כי דרך היחיד בלבד יפריש כי אין לו דרך אחרת והוא הולך ושב עליה תמיד אבל דרך הרבים לא תפריש מפני שהרבים יש להם דרכים רבים

## מלאכת שלמה

פ"ב א **אלו.** ואי גרסינן ואלו בוי"ו צ"ע אהיכא קאי כמו שדקדקו התוספות בר"פ ואלו טרפות וכתבתיו שם: **מפסיקין.** פי' על תבואה וקטנית דאילו פאה דאילן הא תני בסיפא דאין מפסיקין: **הנחל וכו'.** וכ"ש גדר. והיינו דתנן בסמוך ואינו מפסיק לאילן אלא גדר. וכתב הרא"ש ז"ל פי' הר"ש ז"ל הנחל מל' נחלי מים ואין לפרש מלשון נחל איתן דהיינו בור כו' ול"נ דאפשר לפרש נחל איתן דהוי טפי מבור לפי שאינו עשוי לזריעה ובשביל סיפא ואינו מפסיק לאילן תנייה עכ"ל ז"ל וכפי' משמע מן הירושלמי וכ"פ רשב"ס ז"ל בפ' חזקת הבתים: **שביל הרבים.** לכרמיהם או לשדותיהם אבל אינה דרך לעוברי דרכים. הר"ש סירילי"ו ז"ל. אבל הר"מ ז"ל בפ"ג כתב אבל שביל היחיד והוא הפחות מד' או שביל הרבים הפחות מט"ז אמה אם היה קבוע וכו' וכתב עליו הראב"ד ז"ל לא כי אלא אפילו י"ל ד"א אלא שהשביל הוא דרך בין השדות והכרמים ואינו דרך עוברי דרכים

## תפארת ישראל

### יכין

פ"ב **א.** ליתן פאה מכ"א לעצמו: **ב.** נהר אף אם מים שבו אינן נמשכין: **ג.** קאנאל והוא חפירה בידי אדם. ודוקא במים שבו נמשכין: **ד.** ד' אמות: **ה.** ט"ז אמה. ומשום סיפא נקט לה דאפ"ה אינו מפסיק לאילן: **ו.** שביל זוטר משיעור דרך הנ"ל. והחילוק בין דרך לשביל. דדרך היינו מעיר לעיר מיוחד ליחיד או לרבים ליסע שם עם בהמות ומשאות. אבל שביל אינו רק ממקום למקום בשדה מיוחד ליחיד או לרבים רק לאדם לבד. ונקט תנא דרך היחיד לרבותא דרישא דמפסיק לזרעים ותבואה. ונקט דרך הרבים לרבותא דסיפא. דאף שרחב ביותר אפ"ה אינו מפסיק באילנות. ונקט שבילים דצריך קבוע. ואפ"ה מפסיקין ברישא ולא

## משנה ראשונה

פ"ב א **ואלו מפסיקין לפאה.** פי' הר"ב דכתיב פאת שדך לא יניח משדה לחברתה עכ"ל. משמע דמשדך דריש דמשמע שדה אחת וכ"כ הר"ש דבת"כ דריש שדך שלא יניח משדה לשדה. וקשה דא"כ במעשר נמי הא כתיב היוצא השדה. ועוד דלקמן מ"ה אמרינן דשני מינים בשדה אחת צריך שתי פאות מנא לן. הא במעשר דריש לה מקרא כל חלב יצהר וכל חלב תירוש כמ"ש הר"ב ספ"ב דתרומות ובפאה מנ"ל. ולקמן מ"ו משמע דהך דשני מינים הל"מ הוא ונראה דס"ה לשתי שדות וקרא אסמכתא בעלמא: **הנחל.** פי' הר"ב נהר וכ"כ הרמב"ם ולטעמיה אזיל דגבי נחל איתן בפ"ט דסוטה מ"ה נמי מפרש נחל נהר. אבל הר"ש כתב דהכא אין לפרש דנחל היינו עמק בלא מים כמו נחל איתן דא"כ היינו בור והרא"ש דחה זה דנחל גרוע מבור שאינו ראוי לזריעה כלל ומשום אילן תנייה דבאילן אפילו נחל אינו מפסיק. וכ"כ הרשב"ם בפ' חזקת הבתים דף נ"ה דנחל היינו מקום קשה צרורות וסלעים וכ"נ מפירש"י בב"ק דף ס"א וכ"כ סמ"ע בפסיטות בח"מ סי' ער"ה ס"ה וצ"ע דבירושל' מוכח להדיא דנחל הוא נהר שאינו מושך ואמת המים המושכת וכ"כ הרמב"ם בחבורו. ומיהו מ"ש הרא"ש דמשום אילן תנייה המ"ל לענין זרעים נמי נחל עדיף אפילו אין בו שיעור שלש תלמים כשיעור בור: **והשלולית ודרך היחיד כו'.**

### ציונים

פ"ב א ואלו מפסיקין. ב"ק סא. ב"ב נה: מנחות עא: תו"כ פ' קדושים פ"ב כולה מתני' עד סוף מ"ד וע"ש בס' קרבן אהרן ותשמח בלקח טוב. הנחל. מיי' פ"ג מהל' מת"ע הל"ב. דרך היחיד וכו'. שם הל"ג.

### שינויי נוסחאות

פ"ב א **ואלו** בד"נ אלו וכ"ה במשנ"ג. **ודרך היחיד** בד"נ דרך היחיד וכ"ה במשנ"ג ובנ"ב שם הגי' דה"ר ודה"י. **ושביל** כו' בירושלמי שביל היחיד ושביל הרבים.

### תוספות חדשים

פ"ב א [במשנה] **ושביל הרבים.** פירש הרע"ב ואשמעינן כו'. ולפי זה ה"ל לאשמוכי שביל הרבים לקבוע אלא משום דנקט דרך הרבים נקט נמי שביל הרבים והכי משני הש"ס בריש ברכות (פר"ח). [בר"ב ד"ה] **אלו מפסיקין כו' על חברתה כו' עכ"ל.** ול"נ דנ"מ לענין מ"ש בסוף הפרק שאם קצר חציה ומכר חציה הלוקח חייב בכל וכן בהקדש וכן לענין לסטים כו' ממילא מה שמפסיק לא שייך זה ודו"ק. ועי"ל כמש"ל בסוף הפ' לעולם נותן משום פאה עד שימרח וא"כ אם לא נתן משדה אחד עד שמרח אם יש הפסק בין שדה אחר צריך לעשר וא"כ נותן משום פאה אם כן מפסיד המעשר. אבל אם אינו מפסיק יכול ליתן בשדה ב' על הכל (ממהורש"ח זצ"ל).

### חידושי מהרי"ח

פ"ב א [תוי"ט ד"ה] **ושביל הרבים כו' פי' הר"ב ואשמעינן כו'.** נ"ל דלכאורה קשה מנ"ל להר"ב דשביל הרבים דוקא קבוע דילמא קבוע קאי אשביל היחיד אבל שביל הרבים אפילו אינו קבוע מפסיק (אז) יש לומר דלגופיה לגבי זרעים למה ליה למימר שביל הרבים דהלא אם תני שביל היחיד הקבוע מפסיק מכלל דשביל הרבים אפילו אינו קבוע מפסיק ואי משום הסיפא באילן תני לה שביל הרבים שאינו קבוע בזרעים מפסיק הא באילן אינו מפסיק הא קבוע אפילו באילן מפסיק ז"א דהא תני במתני' דרך היחיד שאינו קבוע ושביל היחיד הקבוע וכסברת הר"ש שמביא התוי"ט בד"ה הקבוע נמצא הם שוים ע"כ דרך הרבים שאינה קבוע ושביל הרבים הקבוע ג"כ הם שווים ושניהם אינם מפסיקין באילן נמצא הדרא קושיא לדוכתיה למה תני שביל הרבים אלא ע"כ כסברת הר"ב דאפילו שביל הרבים ולזרעים דוקא קבוע אבל אינו קבוע אינו מפסיק וקו"ל.

### תוס' רעק"א

**פ"ב א** [אות טז] בר"ב ד"ה **הנחל. נהר.** מלשון נחלי מים. אבל אין לפרש מלשון נחל איתן דא"כ היינו בור. כ"כ הר"ש. אבל הרא"ש כתב דאפשר לפרש נחל איתן דהוי טפי מבור דאין עשוי לזרוע ומשום סיפא דאין מפסיקין לאילן תנייה והרשב"ם ב"ב דף נ"ה כתב ג"כ הנחל כנחל איתן קרקע מלא צרורות ואבנים שא"ר לזריעה. ועי' פ"ט מ"ה דסוטה ובתוי"ט שם ובפסחים דף נ"ג ע"א סי' לנחלים קנים נ"מ לנחל איתן משמע כהרמב"ם דנחל איתן היינו מקום מים שדרך לגדל שם קנים.

### תוספות אנשי שם

פ"ב א תוי"ט ד"ה **ואלו כו' גרסינן בוי"ו.** וה"פ בהפסקה זו מהניא דלא תקדש אותה פאה להפטר מן המעשר כדכתב הר"ש ובהכי נסמכה שפיר למאי דסליק (רמ"ז): ד"ה **והשלולית. לא זו אף זו.** עי' תוס' ר"פ האיש מקדש ול"ע: תו"ח סד"ה **ושביל הרבים כו' והכי משני הש"ס בריש ברכות.** ר"ל דעד דקאי ברבים סיים מילי דרבים כדמשני בריש ברכות עד דקאי בשחרית פריש מילי דשחרית (ש"ל): תוי"ט ד"ה **ושה"ר כו' אלא לאשמעינן כו'.** אבל קשה דאדרבא לפי גי' זו משמע דשה"ר אע"פ שאינו קבוע ושה"י דוקא הקבוע מדלא סמך